

A NÓGRÁDMEGYERI SZEGKOVÁCS KTSZ

Nem először találkoztam a KTSZ-ben dolgozó emberekkel. Az elmúlt évben vizsgálónok voltam a községben. Esti iskolásokat vizsgáztattunk. A pedagógusok egy kicsit izgultak, hogy fáradozásaiknak milyen lesz a gyümölcse. Ugy tudom, — bár nagy részt az idősebb korosztályhoz tartoznak — először történt, hogy cigány felnőtteket tanítottak. Az V. és VI. osztály vizsgázott együtt, a hallgatók 80 százaléka cigány volt. Fekete, meg sötét-kék ruhában, piros, vagy kék nyakkendővel, fehér ingben jöttek számot adni tudásukról.

Sokat hallottam már, hogy a szegkóvácsolás embertelenül nehéz munka, és az évek múltán érzéktelenné teszi az embert a szelemi élvezetek iránt. Az írás, az olvasás, a vers, a ritmus sohasem talál talajt ott, a hol állandó kalapálás diktálja az ütemet és a kovácsszén melege izzítja az agyat is, Nos, a feleletek tényleg gyengék voltak. A számolás még csak ment valahogy, de nagyon nehezen bírkóztak megpéldául a gombákkal, a moszatokkal, azokkal a növényfélésekkel, amelyeket az erdő ad és amelyek évenként jelentős hasznót jelentenek éppen nekik. Talán másképp kellene adagolni a tudományt. Több gyakorlat, kevesebb, bonyolult, nehezen megjegyezhető elnevezés kellene a felnőtt oktatásban. De a szorgalom az akarás nagy, s mégnagvobb az udvariasság, a tisztelet a pedagógusok iránt. Ezt tanítani kellene azokkal a fiatalokkal, akiknek szocialista rendszerünk szinte tálcán adja mindazt, amelyet ezektől a kétkézi munkásoktól a régi megtagadott.

A faluban egyébként nem nehéz eligazodni. Két domb közé szorult be még régen, valamikor a honfoglalás utáni években. Többször elpusztították, többször újjáépült. Földesura sok volt. A Nógrád megyei monográfia fél oldalon keresztül sorolja fel megjegyezhetetlen családfeikat.

Az új földesúr most a tsz. A tsz. irodától egy lépés a KTSZ. Egyelőre szerényen meghúzódik a fehér házak között, de már nem sokáig. Üzemesítik, olyan lesz, mint egy igazi gyár. A kovácsolt vasból készült, több mint két méteres cégtábla az egyik épület falához döntve várta, hogy néhány nap múlva hirdesse a munkásosztály hatalmának új diadalát. A bejáratnál levő épületeket bontják.

Helyére portát emelnek, rendes portással. Aki majd ellenőrizi, hogy ki mennyit kését a munkahelyéről. Igaz, hogy erre nem nagyon lesz szükség, hiszen az idén is csak 10 igazolatlan mulasztó volt. De miféle üzem az, amelynek még portása sincs. A KTSZ tagjai ragaszkodnak a portához, portással együtt.

Az elnökkel szeretnék beszélni. Pesten van. Helyette Klucska Lajos, a KTSZ főkönyvelője fogad. Az irodában nyoma sincs annak, ami sok hivatalunkra és irodánkra jellemző. Senki sem evett, pedig éppen uzsonnaidő volt, feketét sem főztek. Íratok fölé görnyedve ültek mind-egyik helyiségben, többen írtak, rakták egyiket a másikra, iktattak. Rányomta erre az irodára a bélyegét az az ütemes munka, amelyet odakint a forró vas diktált.

A KTSZ 1951-ben alakult. Klucska Lajos 1953-tól a főkönyvelője. Alakulásakor 33 tagja volt. Csak a falu egyik részén lakó cigányok foglalkoztak szegkóvácsolással, a másik részén lakók muzsikusok. A szegkóvácsoknál apáról fiúra szállt a mesterség. Azelőtt otthon dolgoztak, ócskavasból készítették a szin-szöget. Piacuk volt: a környék bányavidéke, telhetetlen fogyasztó. Ezeket a szegkóvácsokat, már szövetkezetbe tömörült dolgozókat ma is a bányavidék tartja el. Tatabánya, Pomáz, Pilisvörösvár a székhelyük.

1958-ig csak szin-szöget készítettek, azóta létesült drótfonó, lakatos és bádógos részleg. Ha az üzem korszerűsítése befejeződik, akkor körülbelül évi 9 millió forint értékű lesz a termelésük. A dolgozók jövedelme 1220 forinttól 2250 forintig terjed. Legjobban a szin-szegesek keresnek. A termelésben 71-en dolgoznak, ezek közül 7 nem cigány. Vezető, irodai dolgozó 12 van, ipari tanuló 4.

A dolgozók fele analfabéta. Dolgozók Iskolájába kevesen járnak. Roppant nehezen tanulnak írni, mert remeg a kezük munka után. Ebbe nem szabad belenyugodnunk még akkor sem, ha a szervezett analfabéta tanfolyamot egyelőre csak ideig-óráig látogatják. Meg van a módja, lehetősége, hogy emberibb körülményeket teremtsünk a számukra. Olyanokat, amelyeket munkásságunk más rétegei, a parasztságunk már elért.

A cigánykérdés nagy problémája az

országának. Magyarországon sok cigány él, akinek életmódja, életfelfogása lényegesen különbözött, sőt különbözik ma is más emberektől. Korábban vándoroltak, kóboroltak, azt ették, amit az utcán találtak, vagy éppen loptak. Nem feladatunk azt vizsgálni, hogy miért éltek így.

mindig hitelt adunk. A szocialista építés azonban nem ezeknek a mendemondáknak a szemszögéből vizsgálja a problémát, hanem mint minden más embernél, a cigányoknál is a nevelhetőséget tartja szem előtt. Meg lehet és meg is kell őket nevelni. A nógrádmegyeri példa bizo-

Rác János szegkovács

miért nem telepedtek le, de tény, hogy a velük szemben keletkezett előítéletek nagy része éppen ebből az életmódból fakad. Ma is hallani rémséges, nagyon sokszor romantikus történeteket a cigányokról, amelyeknek többé, kevésbé még

nyítja, hogy ez igaz. És az is igaz, hogy őket is, mint minden más embert elsősorban a munka neveli. A munka, amely az embert kialakította, a szó igazi értelmében vett emberré formálja őket is.

Magyarországon ma a cigányok száma

mintegy 200 ezerre tehető. Közülük már sokan dolgoznak állandó munkahelyen. Vannak, akik csak annyit, amennyi a létfenntartáshoz szükséges és talán még sokan vannak olyanok, akik a korábbi vándorló életmódot folytatják, vagy egyszerűen henyelnek. A probléma nagy. Számuk összehasonlítva a nemzetiségek számával, Magyarországon nem sokkal marad el, egyes nemzetiségeket túl is haladja. A gondolat, hogy egy nemzetiségnek vegyük a cigányokat, nagyon csábító, hogy úgy oldjuk meg a problémáikat, mint más nemzetiségeket — szintén. De a nemzetiségeket egy országon belül sok évszázadon át történelmi örök, történelmi változások hozzák létre, kialakulásukat mesterségesen is segítették, különösen Magyarországon, illetve a volt Osztrák-Magyar Monarchiában. Gondoljunk csak a XV:II. század eleji telepítésekre és településekre. A monarchia felbomlása után létrejött államok mindegyikében probléma volt a nemzetiségi kérdés. A kapitalizmus körülményei közepette mindegyik állam a maga módján, persze alapvetően a kapitalisták érdekeinek megfelelően folytatta nemzetiségi politikáját. De amikor ezeknek az államoknak többsége a szocializmus építésére tért át, akkor már nem különállóan, hanem egységesen, s annak a politikának a jegyében, amely nem tesz ilyen értelmű különbséget ember és ember között. A cigányokat azonban ebbe a történelmi folyamatba egyáltalán nem tudjuk beleszorítani. Nem beszélnek egységes nyelven, hiszen csaknem minden községben más más a nyelvük. De más az öltözködésük, viselkedésük is. Nincsen egységes kultúrájuk. A cigányokról, mint önálló nemzetiségről egyáltalán nem beszélhetünk.

Tehát mikor ez a probléma előtérbe kerül, nem sok értelme van úgy hozzákezdeni nevelésükhöz, hogy külön osztályt nyitunk nekik az iskolában, külön klubokat szervezünk a számukra, külön rendezvényeket tartunk a művelődési otthonokban. Ennek ma már elszigetelő, s éppen ezért végtelenül káros hatása lehet. Így semiképp sem szoktatjuk őket arra, hogy éppen olyan megbecsült tagjai államunknak — ha dolgoznak — mint bárki más. Azzal viszont segíthetünk, ha az összes társadalmi szervek állandóan foglalkoznak a cigánykérdéssel. Azokon a munkahelyeken pedig, ahol cigánydolgozók vannak, nem legyintéssel intézzük el

a cigányokat, hanem állandó munkára való szoktatással neveljük őket. Elsősorban a fiataloknak kell segíteni. Ha a falusi, vagy városi KISZ szervezetek hívják a cigány fiatalokat, akkor előbb vagy utóbb közéjük szoknának, igyekezzenek olyan jó dolgozókká, harcosokká válni, mint nem cigány kortársaik.

Nógrádmegyeren külön telepeik vannak, csak négy család él a faluban. A földosztást még ma is sérelmezik. Míg a parasztoknak 600 négyszögöl földet osztottak, addig a cigányoknak 150-et, azt is csak azoknak, akik a felvégen laktak. Az alvégen semmit. Igaz, hogy a felvégiek voltak a szegkovácsok, az alvégiek a muzsikások, s míg az előbbieket — ha nem is teljes értékben — de dolgozóknak tekintették, a muzsikásokat egyáltalán nem. Ezek napról-napra járnak a tanácsra. Most már megvan a módja annak, hogy ezt a hibát kijavítsák és osszanak házhelyet nekik is — mondják — Hisz ők is a falu dolgozói.

Éppen ezeket a problémákat eszteli a főkönyvelő, mikor bejön az irodába Görcsi József a KTSZ egyik dolgozója. Az első műszakban dolgozott, hazaindult, de még valami hivatalos dolga akadt. Kapóra jön. Kérdezgetem. Legnagyobb sérelme a házhely. Építeni szeretne, mint mások. Van megtakarított pénze, de kölcsönt is fel venne. A ház már inkább villához, mint putrihoz hasonlítana biztosan. A mostani házban nyolcan laktak egy-egy szobában. A szoba mindössze 3,5x3,5 méteres. Az alvégiek panaszait sorolja. Panaszait? Inkább mondjuk úgy: a munkájukból fakadó életszínvonal feszegeti a régi kereteket. Rendszerünk neki is megadta azokat a kereseti lehetőségeket, mint a többi dolgozó embernek. Megérdemli ő is azt a házhelyet, s ha építene, tarthatna disznót, csirkét, kutat ásna, mert az egész alvégen nincs kút. A munka igényessé teszi az embert! Az alvégen villany sincs, de van telespek rádiója. Mosógép is van, de használni nem lehet. Botos Józsefnek motorkerékpárja is van.

Mindezek után azt gondolná az ember, hogy az elkülönülés a község lakói és a cigányság között megszűnőben van. Szó sincs erről! Ugyanúgy megvannak a nézeteltérések ma is, sokszor előtér a hamis faji góg. Anyagi szempontból igen, már közeledett egymáshoz a parasztság és a cigányság, de gondolkodás-

Rácz Alajos szegkovács

ban még sok a változtatni való. A művelődési bizottsági ülésen is igen sokat foglalkoztak ezzel a problémával. Ott többen az elkülönülés hívei. Ezek az emberek azonban vajmi keveset gondolnak arra, hogy az ő gyerekeik is valamikor — nem is olyan régen — lenézettek, megalázottak voltak. Őket sem engedték az urak asztalához, ők sem szó-

rakozhattak együtt az urakkal, és az iskolában is megkülönböztett helyen ültek az úri gyerekek, — ha éppen nem magántanulók voltak — hogy egyáltalán ne érintkezzenek a «bűdös parasztokkal». A cigányokat is be kell fogadni a falu közösségébe, ne megalázottak és megbélyegzettek, hanem megbecsült tagjai legyenek ennek a közösségnek.

Előjáróban említettem a tsz irodát. Most térjünk vissza oda. Ebben az irodában dolgozik egy cigány származású nő, lány, vagy asszony, nem tudom. Nem is érdekes. Más itt a figyelemreméltó. Láttam, hogy bankszámlákat könyvel. Azokkal a kis kék és fehér papírokkal bajlódik, amelyeket rendberakni sem könnyű. És régen, akik ezt csinálták, már csokornyakkendősen, sétapálcával sétálgattak. Helyük volt a megyei, vagy városi urak asztalánál. Igaz, hogy az utolsó hely, de egy tanítót még oda sem engedtek. És igényt tartottak arra, hogy egy módos gazda lánya hajbókolva ismerje el az ő hivatalnoki mivoltuk nagyságát. És most egy cigánylány számláz, iktat, könyvel. És jól csinálja!

A termelőszeve!kezetben tele van

panasszal a vezetőség, hogy a tagok közül sokan nem járnak rendszeresen dolgozni. Több holdnyi kapásnövényt például ki kellett szántani, mert nem volt, aki megkapálja. Mikor ezt hallottam, eszembe jutott, hogy amikor a község, vagy a tsz. vezetői jobb munkára serkentik a tagokat, véleményem szerint példaként hivatkozhatnak a szegkovács KTSZ dolgozóira. Hiszen mikor az ember munkájuk ritmusában gyönyörködik, elcsodálkozik azon, hogy nem is olyan régen úgy jelentek meg képzeletében, mint henye munkakerülők. Pedig milyen erővel, akarással és lelkesedéssel tudnak dolgozni. Nemcsak a vasat izzítják, hanem egész magukat, hogy minél tökéletesebbet alkothassanak.

BUGÁN JÓZSEF

AZ ILLUSZTRÁCIÓKAT

KÉSZÍTETTE:

RADICS ISTVÁN